

Zločin v různých odstínech (pleti)

Podoby a kořeny současné americké etnické detektivky

Šárka Bubíková
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Fakulta filozofická Univerzity Pardubice

Zločin v různých odstínech (pleti)
Podoby a kořeny současné americké etnické detektivky
Crime in Various Shades (of Skin Color)
Forms and Roots of Contemporary American Ethnic Crime Fiction

Litikon, 2019, Vol. 4, No. 1, pp.

The paper introduces a contemporary subgenre of crime fiction, the American ethnic crime fiction and provides its characterization. It claims the writer Tony Hillerman to be both a founder and a master of the subgenre and supports this claim by analyzing several aspects of Hillerman's crime novels, such as ethnic protagonists, the rich inclusion of Native American lore and the interconnectedness of the ethnic with crime plots. The writings of Anne Hillerman, Dana Stabenow, and Walter Mosley are then discussed within the context of ethnic crime fiction in order to illustrate that although the crime novels share a common denominator, the ethnic detective, they can still vary in the ways and purposes of incorporating the "ethnic" material and their forms of cultural critique. The article concludes by tracing the ethnic crime fiction's roots to the social criticism of early crime fiction including the American hard-boiled school.

Keywords: crime fiction, ethnic crime fiction, Tony Hillerman, Anne Hillerman, Dana Stabenow, Walter Mosley

Detektivní próza se bezpochyby těší značné oblibě mezi čtenáři populární literatury. Ačkoliv to není žánr příliš starý (v kontextu americké literatury jeho kořeny sahají do první poloviny devatenáctého století k povídkové tvorbě Edgara Allana Poea), je až překvapivě tvárný a proměnlivý. Během nedlouhé historie detektivní prózy se ustavila řada specifických poddruhů či subžánrů. V posledních desetiletích 20. století se především v americké literatuře objevil další poddruh, jemuž se tento článek podrobněji věnuje. Hlavním hrdinou této nové formy detektivky je příslušník etnické menšiny; je irrelevantní, zda vystupuje jako soukromý detektiv či pracuje jako profesionální vyšetřovatel v policejních složkách. Samotný děj pak s životem konkrétní menšiny do značné míry souvisí. O tomto novém detektivním poddruhu existuje řada dílčích studií a publikací, které se obvykle zaměřují na vybrané autory. Překvapivě se však liší dokonce v samotném názvu žánru, který je označován přizvisky jako „etnická“ a „menšinová“ (např. Bertens – D'haen, 2001; Scaggs, 2005; Knight, 2010), „multietnická“ (Fischer-Hornung – Mueller, 2003), „multikulturní“ (Gosselin, 1999), „interkulturní“ (King, 1980; Plummer, 2006) či „postkoloniální“ (Christian, 2001; Matzke – Mühleisen, 2006) detektivka. Díky menšinové příslušnosti protagonisty nicméně žánr (pro nějž budeme dále používat termín *etnická detektivka*) otevírá škálu možností, které detektivku nejen oživují, ale umožňují i nové podoby společenské kritiky.

Důvodů pro vznik etnické detektivky je hned několik. V komerčně natolik úspěšném žánru, který se nicméně pokaždé točí kolem hledání pachatele závažného trestného činu (obvykle vraždy), je neustále potřeba hledat něco nového, čím zaujmout čtenáře. Další důvod, jak uvádí Ray Browne, je politicko-kulturní a pramení ze současného vědomí významu respektování menšin a nutnosti jejich včleňování do společnosti; jde tu „nejen o dobrou politiku,

ale i spravedlnost“ (Browne, 2004, s. 6). Třetím důvodem, který do určité míry z obou předchozích vyrůstá, je upřímná snaha konkrétních autorů zprostředkovat poznatky o kultuře, tradicích i současném životě určité menšiny většinovému čtenáři. Ačkoliv by se mohlo zdát, že taková edukační snaha je v rozporu se samotným charakterem populární literatury jakožto masového čtiva, Michael O’Hear a Richard Ramsey dokládají, že „detektivní příběhy jsou z principu velice vhodné pro didaktické účely, protože koneckonců jejich protagonisté jsou hledači pravdy, a detektivka proto bývá zdárně využita ke vzdělávání“ (O’Hear – Ramsey, 2000, s. 95).¹

K zakladatelům a zároveň mistrům tohoto literárního poddruhu patří Tony Hillerman (1925–2008), který v roce 1970 vydal první z řady svých inovativních detektivních románů *Obřad požehnání* (orig. *The Blessing Way*, 1970). První inovací jsou dějiště románů, jimiž není velkoměstské prostředí plné temných uliček, opuštěných skladů, nákladních přístavů či chabě osvětlených diskoték, ale prostorné a řídké osídlené oblasti indiánských rezervací amerického jihozápadu, tedy území o rozloze téměř sedmi miliónů hektarů, avšak pouze s necelými dvěma sty tisíci obyvatel. Tomuto pro detektivku (tehdy) neobvyklému prostředí je v románech věnována velká pozornost, takže se polopouštní krajina plná kaňonů, soutěsek, náhorních planin, stolových hor, bizarních skalních útvarů a sporého porostu mrazuvzdorných juk, préríjních pelyňků a rozmanitých sukulentů stává nedílnou a neopominutelnou součástí děje. Hillermanovy prózy přinášejí prostřednictvím působivých líčení přírodních krás i vztahu místních obyvatel k tomuto zdánlivě nehostinnému prostředí poznatky o krajině a klimatu jihozápadu.

Další zásadní inovací je Hillermanův protagonista, jímž je poručík Joe Leaphorn, člen navažské kmenové (národní) policie.² Leaphorn je zajímavou komplexní postavou, odráží mnohé problémy současného postmoderního světa i proto, že žije v liminální pozici, rozkročen mezi dvěma kulturně velmi odlišnými světy. Leaphorn pochází z kmene Navahů, vyrostl v tradičním prostředí rezervace, ale pak odešel studovat na univerzitu antropologii. Po krátkém působení v FBI se do rezervace vrátil a vstoupil do služeb navažské policie. Později Hillerman vytvořil mladšího detektiva, seržanta Jima Cheeho (poprvé v knize *Lidé temnot*, 1992; orig. *People of Darkness*, 1980), který rovněž vystudoval antropologii, než se stal členem navažské policie. Nicméně v protikladu k agnostikovi a skeptikovi Leaphornovi zůstává Chee tradičním věřícím Navahem, dokonce se připravuje na poslání šamana.

Hillerman tak vytváří dva protagonisty nadmíru vhodně vybavené pro detektivní práci v rezervaci, protože znají důvěrně jak svět bílých Američanů (i díky studiu antropologie), tak svět svých indiánských soukmenovců. Při odhalování zločinců aplikují nejen západní kriminalistické techniky, racionalistickou dedukci a analytické myšlení, ale i navažskou metafyziku vyjádřenou principem životní harmonie „hozho“, tedy harmonie se sebou samým a se svým okolím. Především Leaphorn v událostech harmonii, přirozený řád hledá a pochopení, jak do sebe události zapadají, jej postupně přivádí k rozuzlení zločinů. Ačkoliv John Scaggs označuje Leaphornovu a Cheeovu pozici jako dvojité menšinovou (Scaggs, 2005, s. 90), lze ji stejně tak pokládat za dvakrát bohatší. Leaphorn, který je ženatý s tradiční Navažkou Emou, si snad díky svému domácímu zázemí nad svým postavením mezi dvěma kulturami nestýská. Cheeova situace je složitější a jeho postava dobře ilustruje obtíže mezikulturních vztahů. Chee se rozchází s běloškou Mary Landonovou, která nechce vychovávat děti v rezervaci daleko od vlastní kultury, zatímco Chee, kmenový policista a šaman, zase nemůže žít mimo své prostředí. Ani vztah s urbanizovanou Navažkou Janet Peteovou není úspěšnější, protože Janet nakonec z

¹ R. Browne jako poslední část své monografie připojil rozhovory s některými autory etnické detektivky, jichž se mimo jiné ptal, zda píšou, aby „napravili staré křivdy“ či „spláceli (bělošské) dluhy vůči indiánům“, a ačkoliv autoři popírají, že by psali z pocitu viny či dluhu, mnozí zmiňují snahu zprostředkovat poznatky o určité indiánské kultuře majoritní společnosti (Browne, 2004, s. 249–273).

² V originále Navajo Tribal Police, novější označení Navajo Nation Police.

rezervace odchází do právnické firmy ve Washingtonu, D.C., kam ji Chee nechce a nemůže následovat. Interkulturní vztahy představují *buď – anebo* rozhodnutí, buď oba partneři opustí svět navažských tradic a domoviny a odejdou žít jako bílí Američané, nebo zůstanou Navahy ve svém tradičním domově. Chee si je bolestně vědom, že „zůstat na půl cesty je horší než kterékoli z těch buď anebo řešení“ (Hillerman, 1984, s. 8). Teprve ve vztahu s Navažkou Bernadette Manuelitovou nachází Chee stabilitu a harmonii.

Význam navažského pojetí harmonie je zdůrazněn i tím, že pachatelé zločinů bývají ti, kteří v harmonii nežijí, odrodili se, ovládla je přílišná chamtivost či ctižádost – v *Obřadu požehnání* (orig. *Blessing Way*, 1970) je to urbanizovaný, kulturně odcizený Navaho, v *Mluvicím bohu* (2008, orig. *Talking God*, 1989) politický aktivista používající k dobrým cílům špatných (násilných) prostředků, v *Proměnlivém* (orig. *The Shape Shifter*, 2006) pak chamtivý, manipulativní tajný agent, ve *Zloději času* (2003, orig. *A Thief of Time*, 1988) ke zločinu vedou nezřízené profesní ambice, v *Naslouchající ženě* (orig. *Listening Woman*, 1978) je obětí člověk, který znesvětil posvátné obrazy z písku, atd.

Těsná provázanost etnické příslušnosti vyšetřovatelů se samotnou detektivní zápletkou je zároveň podstata třetího inovativního prvku Hillermanových próz. Jsou to právě hluboké znalosti života a tradic Navahů (ve všech románech), Hopiů (v *Temném větru*, orig. *The Dark Wind*, 1982), Zuniů (v *Domě, kde tančí mrtví*, 1992; orig. *Dance Hall of the Dead*, 1973), Pueblanů (v *Posvátných klaunech*, orig. *Sacred Clowns*, 1993) i zmizelé civilizace Anasázíů (ve *Zloději času*, 2003; orig. *A Thief of Time*, 1988) spolu s důvěrnou obeznámeností s krajinou rezervace, co poskytuje oběma vyšetřovatelům důležitá vodítka k rozluštění kriminálních zápletek. Například ve *Zlých čarodějích* (orig. *Skinwalkers*, 1986) se nad tělem oběti Leaphorn ptá: „Je pachatelem Navah?“ A Chee odpoví, že ano, a zdůvodní svou domněnku takto: „Nepřekročil mrtvé tělo. Když kráčel roklí, nešlapal tam, kde dříve tekla voda. A když narazil na stopu hada, zašoupal nohama. Nebo to běloši taky dělají?“ (Hillerman, 1986, s. 66).

Fakt, že Leaphorn a Chee jsou Navahové, není jen vnějškovou charakteristikou, něčím čistě ozvláštňujícím, ale je určujícím rysem jejich postav. Z tohoto důvodu také pokládám právě Hillermana za skutečného zakladatele žánru etnické detektivky, přestože rovněž již v sedmdesátých letech publikovala Marcia Mullerová detektivní příběhy s vyšetřovatelkou indiánského původu Sharon McConeovou. Avšak fakt Sharoniny menšinové příslušnosti zůstal pouze jednou z mnoha jejích charakteristik. Vždyť sama M. Mullerová v článku o vlastní literární tvorbě dokonce ani nespécifikuje Sharoninu kmenovou příslušnost. Uvádí pouze, že „Sharon má exotické indiánské rysy a dlouhé černé vlasy“ (Muller, 1997, s. 3). Jak konstatuje Maureen T. Reddyová, v románech, kde Sharon vystupuje, je etnická identita pro její práci „soukromého očka“ obecně mnohem méně významná, než fakt, že je žena; tedy genderová odlišnost je významně signifikantnější než odlišnost etnická, která nejenže nemá žádný vliv na Sharoninu práci, nemá ani vliv na způsob jejího života (Reddy, 2010, s. 141). Proto je smysluplné hovořit o Mullerové v souvislostech s feministickou variací tzv. americké drsné školy spíše než v souvislostech detektivky etnické.

Jak už bylo řečeno, Hillermanovy prózy obsahují mimořádné množství kulturních informací, které jsou v textech prezentovány pomocí různých literárních prostředků, jako jsou dialog, vypravěčský komentář, řečnická otázka, paradox.³ Už způsob charakterizace hlavních postav ukazuje Hillermanovu snahu oprostit se od stereotypního vidění indiánů (tzv. „vznešeného divocha“ a „mizející rasy“, v našem kulturním prostoru snad nejtypičtěji podaného v tzv. „májovkách“). Leaphorn i Chee jsou zobrazeni jako komplexní, dvou-kulturní postavy, které ve svém životě mnohdy nepadnou kloubu dávné tradice a duchovní dědictví předků s realitou postindustriálního globalizovaného světa. Cheeovu liminální pozici mezi

³ Podrobněji ke způsobu prezentování kulturních a etnografických informací v Hillermanových detektivkách viz Bubiková, 2016.

dvěma světy symbolizuje například i jeho domov na samotě v karavanu – není to ani tradiční navažský *hogan*, ani bělošský dům.

Někteří kritici nicméně vyčítají Hillermanovi jeho pozici outsidera, tedy bělocha, ne-Navaha. Například Reddyová tvrdí, že „navzdory respektu k indiánům je Hillerman součástí dlouhé tradice přivlastňování si a vytěžování jejich kultury“ (Reddy, 2002, s. 169), aniž však svá tvrzení opírá o konkrétní důkazy či textovou analýzu. Neopodstatněnost její výtky nejlépe dokládá fakt, že Hillermanovy detektivky jsou oblíbenou četbou i mezi Navahy.⁴ Ti současně jmenovali Hillermana čestným členem svého národa a udělili mu, jako dosud jedinému bělochovi, v roce 1991 Cenu výjimečného přítele Navahů (Special Friends of the Dineh Award), již si Hillerman z celé své rozsáhlé sbírky literárních cen vážil nejvíce.

Po Hillermanově smrti pokračuje v detektivních prózách z Navažské rezervace jeho dcera Anne Hillermanová. Postava Leaphorna, nyní již ovdovělého penzisty, se sice na stránkách jejích románů občas objeví v roli konzultanta ve složitém případě, ústřední roli však zaujímá Bernadette Manuelitová, žena seržanta Jima Chee, také členka Navažské policie. Hillermanová tak k etnickému rozměru detektivky přidává i rozměr genderový. Bernadette (Bernie) si musí vybojovat svou pozici v policejním systému, kde naráží na předsudky (byť ve výrazně menší míře než Leaphorn o generaci dříve) jak ze strany bělochů v FBI, tak i v řadách navažské policie od některých kolegů. Ve *Lví písni* (orig. *The Song of the Lion*, 2017) jí navažský policejní nováček dává najevo, že od ní nebude přijímat rozkazy, protože je žena. Ani v řadách navažské policie není žen mnoho, jak se dozvídáme ve *Lví písni*: „Bernie a Sandra, jako jediné ženy v Shiprocké divizi navažské policie, udržovaly pevný pracovní vztah založený na vzájemném respektu. Ačkoliv kolem toho nedělaly řeči, navzájem si hlídaly záda“ (Hillerman, 2017, s. 157).

Když je Bernie pověřena dozorem nad pořádkem v průběhu sportovního utkání, někteří fanoušci dokonce nechtějí věřit, že navažská policie existuje: „Jsem policistka.“ Zasmál se: „No jasně. A já jsem reinkarnace Muhammada Alího.“ (s. 18–19).

I Hillermanová včleňuje do svých detektivek navažské tradice a zvyky, a to opět nejen jako zajímavé prvky, ale jako integrální součást jak charakteristiky postav, tak i dějových zápletek. *Dcera pavoučí ženy* (orig. *Spider Woman's Daughter*, 2013) mimo jiné přináší prostřednictvím rozhovorů postav poznatky o tradičních navažských řemeslech, jako jsou výroba keramiky a tkaní koberců, a uvádí část navažské mytologie o pavoučí ženě, která naučila Navahy tkát. Inspirován tímto mýtem Chee nazve Bernie dcerou pavoučí ženy, protože oceňuje schopnost, s níž sprádá stopy a důkazy, až složí obraz celého případu, a tak dospěje k jeho rozluštění.

Podobně jako její otec i Hillermanová dokáže prezentovat informace o Navazích a o rozdílech mezi americkou většinovou kulturou a kulturou navažskou účinně a nenásilně. Například odlišný způsob komunikace je letmo zmíněn takto: „Louisa začala klábosit, jak už to běloši dělají“ (Hillerman, 2017, s. 151). Odlišnost zvyků je zmíněna například v situaci, kdy agent FBI sděluje navažské ženě: „FBI identifikovala mrtvého jako Richarda Horsemana.“ Když se stařenka v hrůze oťře, Bernie si pomyslí, že agent Cordova se snad nenaučí, že Navahové nikdy nevyslovují jména zemřelých nahlas, protože cokoli zlého z nich zůstalo, vrátí se, zaslechne-li své jméno (s. 123). Nebo: „Cizí muž na něj mířil ukazováčkem, což je mezi Navahy velmi nezdvořilé gesto“ (s. 113).

Z hlediska žánrové typologie lze romány Tony Hillermana i Anne Hillermanové považovat za kriminálky (v angl. *police procedural*), protože postavy jsou součástí oficiálních policejních složek a řídí se pevně danými pravidly kriminalistické práce. I zde oba autoři včleňují navažskou metafyziku představovanou konceptem harmonie do motivace svých postav – pomáhá totiž navažským kriminalistům uchovat si vlastní integritu a nepodlehnout přehnané

⁴ Viz například nekrolog od Billa Donovana v Navajo Times (Donovan, 2008).

ctižádostivosti anebo pokušením policejní práce, která se v detektivkách často objevuje – k dosažení kýženého cíle využít i postupů pochybných nebo rovnou nezákonných. Pro Navahy je takové setření hranice dělicí kriminalisty od kriminálníků nepřijatelné, protože není v souladu s principem „hozho“, s přirozeným řádem věcí. Leaphorn, Chee i Bernie jsou zobrazeni v realistickém duchu jako postavy, které někdy chybují a mýlí se, ovšem vždy zůstávají mravně bezúhonní. Protože jejich mravní integritu autoři přesvědčivě zakořenili v navažských tradicích, podařilo se jim vyhnout se vytvoření plochých a nerealistických superhrdinů.

Etnická detektivka se geograficky neomezuje pouze na americký jihozápad a zdejší indiánské rezervace. Do nejsevernějšího státu, na Aljašku, situuje detektivní prózy současná spisovatelka Dana Stabenowová. Na rozdíl od obou Hillermanových Stabenowová pokračuje v tradici soukromých vyšetřovatelů. Její protagonistkou je Aleutka Kate Shugaková, jejíž etnické kořeny jsou často připomínány drobnou zmínkou o „úplně černých a úplně rovných vlasech“ (např. Stabenow, 1992, s. 9) a o „náznaku epikantu“ (např. Stabenow, 1993, s. 64; Stabenow, 1994, s. 176). Jako pravé „soukromé očko“ je Kate charakterizována jako tvrdá, odolná a odhodlaná vyšetřovatelka. Svou drsností a svéhlavostí mnohdy převyšuje i vyšetřovatele-profesionály, s nimiž občas spolupracuje. Symbolicky vyjadřuje Katiny vlastnosti jizva, kterou utrpěla jako následek střetu s násilníkem a která protíná její hrdlo téměř od ucha k uchu. Je nejen připomínkou traumatizující události a rizik spojených s její prací, zároveň také „odznakem cti a odvahy, ale také varováním“ (Stabenow, 1993, s. 64), protože s tím, kdo přežil takový útok, není radno si zahrávat. Katinu odolnost pak už jen podtrhuje fakt, že žije ve srubu v divočině nedaleko fiktivního městečka Niniltna a její spolubydlící je napůl husky, napůl vlčice Mutt.

Také v románech Stabenowové hrají důležitou roli etnické skupiny žijící na Aljašce – Aleuti, Athabaskani, Tlingiti. Jejich tradice, zvyky a mnohdy pohnutá historie tvoří nedílnou součást příběhů. Jak uvádí Werner Sollors, etnicita je pojmem vztahovým a je typicky definována pomocí rozdílů (Sollors, 1990, s. 288), nicméně Stabenowová vidí hlavní rozdíl, hlavní dělicí čáru překvapivě nikoliv mezi bílými a indiánskými obyvateli Aljašky, ale mezi místními a „cizinci“ (v orig. *Outsiders*), tedy těmi, kdo na Aljašce nežijí, ať už to jsou Američané z ostatních států Spojených států nebo zahraniční turisté. Ti všichni se od obyvatel Aljašky liší nezkušeností a neznalostí drsného aljašského prostředí, což je občas prezentováno kriticky: například když němečtí turisté přijedou na lov a nerespektují žádná pravidla ochrany přírody; častěji jako zdroj humoru: například japonští turisté chtějí vidět iglú a tučňáky, francouzští turisté se zase dožadují závodů psích spřežení v létě a později málem přijdou o život, když si s radostným výskáním fotí mládě losa, čímž ho vyděsí natolik, že mu jeho čtyřsetkilová matka běží na pomoc. Cizinci dále nedokáží správně rozlišovat jednotlivá aljašská etnika a Kate nejčastěji označují za Eskymačku nebo jí připisují stereotypy spojené s jinými indiánskými skupinami, například když se pomocný dělník z Kalifornie Kate ptá: „Ty jsi Aleutka? Opravdická živá Aleutka? Tak to cestuješ na kajaku, že?“ (Stabenow, 1993, s. 22). Nicméně přes velice odlišné přírodní prostředí sdílí Stabenowová některá témata s Hillermanem: zločiny motivované konflikty ohledně využití přírodního prostředí, nelegální obchod s indiánskými kulturními artefakty, hamižnost hledačů ložisek zlata nebo ropy atd.

Poněkud jiný akcent nacházíme u amerického spisovatele Waltera Mosleyho, který záměrně (volbou formy i dějiště) pokračuje v tradici americké drsné školy. V jeho detektivních prózách vydávaných od devadesátých let vystupuje černošský soukromý vyšetřovatel Ezekiel „Easy“ Rowlin. Mosley dále využívá formátu historické detektivky, protože jeho detektiv se pohybuje v nebezpečných čtvrtích Los Angeles čtyřicátých let minulého století. Easy je rovněž protagonistou rozkročeným mezi dvěma světy, oddělenými od sebe rasovou příslušností. Steven Knight proto oprávněně tvrdí, že vlivné a působivé romány využívají vzorce detektivní prózy ke kritice existujícího rasového útisku (Knight, 2016, s. 166). Jako černoch v poválečných Spojených státech si Easy pomalu začíná uvědomovat své narůstající možnosti

– dosáhl středního vzdělání, má zásluhy jakožto válečný veterán, dokázal si pořídit vlastní dům. Umí se pohybovat v obou světech. Nicméně rasismus je stále přítomný a Mosleyho protagonista je s ním často konfrontován. Při jednom nepříjemném setkání s bělošským gangsterem ze sebe Easy téměř instinktivně začne dělat hlupáka: „Byl to zvyk, který jsem si vytvořil ještě jako kluk v Texasu. Někdy, když mě běloch v pozici autority zaskočil, vyprázdnil jsem kompletně svou mysl, takže jsem nebyl schopen cokoliv říct. ‚Čím méně toho víš, tím méně potíží tě potká,‘ říkali nám. Pro ten zvyk jsem se nenáviděl, ale taky jsem nenáviděl bělochy i barevný [sic], protože mě tak stvořili“ (Mosley, 1990, s. 13).

Ve výstižné analýze Mosleyho prvního románu *Marylin Wesleyová* poukazuje na význam znalostí a moci nejen pro detektivní žánr, ale právě pro černošskou komunitu. Tím historické zasazení románu „hovoří o komplexnosti tématu moci a znalostí v politicky proměňujícím se pojetí černošské maskulinity v poválečných letech“ (Wesley, 2001, s. 105). V dalších dílech čtenář s postavou Easyho prochází postupně až do konce šedesátých let, kde dochází k zásadní redefinici rasových vztahů v USA. Tak jsou Mosleyho romány nejen napínavými detektivními příběhy, ale i kronikou afro-americké komunity (nejen) v losangeleské aglomeraci.

V posledním desetiletí 20. století dochází k rozmachu americké etnické detektivky. K dalším představitelům můžeme řadit například Aimée a Davida Thurloovi, autory detektivní série s vyšetřovatelkou Ellou Clahovou (od 1995), rovněž zasazenou do prostředí Navažské rezervace; Lucha Corpiová je pokládána za autorku první hispánské (přesněji Chicana) detektivní série (od 1992) s vyšetřovatelkou Glorií Damascovou, Margaret Coelová píše detektivní příběhy z prostředí Arapahů (od 1995), James D. Doss je zasazuje (od 1995) mezi Uty, Jean Hager (od 1990) mezi Čerokéze, do newyorského Chinatownu situuje své prózy s protagonistou Jackem Yu (od 2006) Henry Chang atd. Není divu, že již na počátku tisíciletí prohlásili Fischer-Hornungová a Muellerová, že „etničtí detektivové se zdají být všude“ (Fischer-Hornung – Mueller, 2003, s. 11).

Etnická detektivka vyrůstá z širšího kontextu hnutí za lidská a občanská práva šedesátých let 20. století. I proto je v ní silný náboj společenské angažovanosti, ať už jde o šíření znalostí o zvycích a historii určitého etnika (jak se o to snažil například Tony Hillerman), nebo přímo o zobrazení rasových stereotypů nebo přežívání rasismu (jak je zřejmé například z tvorby Waltera Mosleyho). Zároveň význam etnické detektivky spočívá i v tom, že vytváří povědomí, že příslušníci etnických menšin nejsou jen oběťmi trestných činů (jak uvádí Paula Woodsová v kolektivní monografii o afro-amerických detektivkách, takový stereotyp převládá především o černoších, viz Woods, 1995, s. xvii), což implikuje bezmocnost, slabost a bezbrannost, ale mohou být také kriminalisty, detektivy a soukromými očky, tedy mohou stát v pozici moci, síly a pořádku. V mnoha ohledech se tedy současná americká etnická detektivka (nebo přinejmenším nejkvalitnější díla tohoto žánru) „povznáší“ nad rovinu pouhého zábavného čtiva.

Kořeny etnické detektivky jsou však ještě hlubší. Ačkoliv se detektivky zpočátku vyznačovaly spíše akcentací dějovosti, soustředěním na „intelektuální hru“ a „složitě hádanky“ (Mocná, 2004, s. 108, 109), již některá významná díla první poloviny 20. století v sobě obsahovala silný společensko-kritický rozměr – v románech a povídkách Agathy Christie z tzv. zlatého věku detektivky nacházíme kritiku anglických horních vrstev, nastupujícího paradigmatu modernity, nostalgie po zanikajícím poklidu venkova nebo přístupu k cizincům; v románech tzv. americké drsné školy zase odhalení zkorumpovanosti a vzájemného propojení policie, místních politiků a podnikatelských špiček a nelítostný obraz velkoměstských gangů. Berry Foreshaw tvrdí, že nejúspěšnější autoři poválečné anglofonní detektivní prózy, jako například Ruth Rendellová, Minette Waltersová a Ian Ruskin, udržovali a rozvíjeli tradici společenské kritiky (Foreshaw, 2009, s. xix). A etnická detektivka v tomto smyslu pokračuje v tradici americké detektivní prózy, která již v podobě americké drsné školy přinášela kromě

napínavého příběhu také kritiku nešvarů dobové společnosti. Ne nadarmo Dagmar Mocná uvádí, že americká drsná škola „míří k teritoriu společenského románu“ (Mocná, 2004, s. 109), a podobně Catherine Ross Nickersonová říká o tvorbě jejího nejvýznamnějšího představitele Raymonda Chandlera, že umožnil nový pohled na detektivku, přesněji „pohled *skrze* detektivku jakožto lupu na kulturu a dějiny Spojených států“ (Nickerson, 2010, s. 2, kurzíva v originále).

Etnická detektivka pak tuto lupu nasměrovala na rozmanitost kultur amerických menšin, na mezirasové vztahy, na postavení etnických menšin v americké společnosti a na dějiny menšinových kultur v rámci Spojených států.

LITERATURA

BERTENS Hans – D’HAEN, Teo. 2001. ‘Other’ Detectives: the Emergence of Ethnic Crime Writing. In: *Contemporary American Crime Fiction. Crime Files Series*. London: Palgrave Macmillan, 2001, s. 175–189. ISBN 978-0-333-68465-8.

BROWNE, Ray B. 2004. *Murder on the Reservation: American Indian Crime Fiction: Aims and Achievements*. Madison: University of Wisconsin Press, 2004. 304 s. ISBN 978-0-299-19614-1.

BUBÍKOVÁ, Šárka. 2016. Ethnicity and Social Critique in Tony Hillerman’s Crime Fiction. *Prague Journal of English Studies*, 2016, roč. 5, č. 1, s. 141–158. ISSN 1804-8722.

DONOVAN, Bill. 2008. Hillerman, creator of Leaphorn-Chee mysteries, dies. *Navajo Times*, 2008 [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné na: <https://www.navajotimes.com/entertainment/2008/1108/110608hillerman.php>.

FISCHER-HORNUNG, Dorothea – MUELLER, Monika (eds.). 2003. *Sleuthing Ethnicity: The Detective in Multiethnic Crime Fiction*. Madison: Farleigh Dickinson University Press, 2003. 336 s. ISBN 0-8386-3979-8.

FORSHAW, Barry. 2009. *British Crime Writing: An Encyclopedia*. Westport, Conn.: Greenwood World Pub., 2009. 750 s. ISBN 978-1846-450-22-8.

GOSSELIN, Adrienne Johnson. 1999. *Multicultural Detective Fiction: Murder from the “Other” Side*. New York: Garland, 1999. 384 s. ISBN 978-081-53-3153-7.

HILLERMAN, Tony. 1970. *The Blessing Way*. New York: Harper and Row, 1970. 306 s. ISBN 0-06-011896-2.

HILLERMAN, Tony. 1973. *Dance Hall of the Dead*. New York: Harper and Row, 1973. 166 s. ISBN 0-06-011898-9.

HILLERMAN, Tony. 1978. *Listening Woman*. New York: Harper and Row, 1978. 320 s. ISBN 0-06-011901-2.

HILLERMAN, Tony. 1980. *People of Darkness*. New York: Harper and Row, 1980. 202 s. ISBN 0-06-011907-1.

HILLERMAN, Tony. 1982. *The Dark Wind*. New York: Harper and Row, 1982. 214 s. ISBN 0-06-014936-1.

HILLERMAN, Tony. 1990 [1988]. *A Thief of Time*. New York: Harper Paperbacks, 1990. 334 s. ISBN 0-06-100004-3.

HILLERMAN, Tony. 1991 [1989]. *Talking God*. New York: Harper Paperbacks, 1991. 352 s. ISBN 0-06-109918-X.

HILLERMAN, Tony. 1993. *Sacred Clowns*. New York: Harper Collins, 1993. 306 s. ISBN 0-06-016767-X.

HILLERMAN, Tony. 2002 [1984]. *The Ghostway*. New York: Harper Paperbacks, 2002. 304 s. ISBN 978-0-062-8953-56.

HILLERMAN, Tony. 2002 [1986]. *Skinwalkers*. New York: HarperTorch Paperbacks, 2002. 306 s. ISBN 0-06-100017-5.

- HILLERMAN, Tony. 2008. *Mluvící bůh*. Přel. Radim Klekner. Praha: BB/art, 2008. 226 s. ISBN 978-80-7381-179-2.
- CHRISTIAN, Ed (ed.). 2001. *The Postcolonial Detective*. London: Palgrave Macmillan, 2001. 210 s. ISBN 978-0-333-73895-5.
- KING, Margaret J. 1980. *Binocular Eyes: Cross-Cultural Detectives*. The Armchair Detective, 1980, č. 13, s. 253–260. ISSN 0004-217X.
- KNIGHT, Stephen. 2010. *Crime Fiction since 1800: Detection, Death, Diversity*. New York: Palgrave, 2010. 304 s. ISBN 978-0-230-58074-9.
- KNIGHT, Stephen. 2016. The Postcolonial Crime Novel. In: QUAYSON, Ato (ed.). *The Cambridge Companion to the Postcolonial Novel*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 166–187. ISBN 978-1-316-45928-7.
- MATZKE, Christine – MÜHLEISEN, Susanne. 2006. *Postcolonial Postmortems: Crime Fiction from a Transcultural Perspective*. Amsterdam – New York: Rodopi, 2006. 346 s. ISBN 978-9-0420-2014-6.
- MOCNÁ, Dagmar. 2004. Detektivka. In MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004, s. 106–110. ISBN 80-7185-669-X.
- MOSLEY, Walter. 1990. *Devil in a Blue Dress*. Norton, 1990. 224 s. ISBN 978-0-393-02854-6.
- MULLER, Marcia. 1997. Partners in crime. *The Writer*, 1997, roč. 110, č. 5, s. 7–10. ISSN 0043-9517.
- O'HEAR, Michael – RAMSEY, Richard. 2000. The Detective as Teacher: Didacticism in Detective Fiction. *Clues: A Journal of Detection*, 2000, roč. 21, č. 2, s. 95–104. ISSN 1940-3046.
- PLUMMER, Patricia. 2006. Transcultural British Crime Fiction: Mike Phillips's Sam Dean Novels including an interview with Mike Phillips. In: MATZKE, Christine – MÜHLEISEN, Susanne (eds.). *Postcolonial Postmortems: Crime Fiction from a Transcultural Perspective*. Amsterdam – New York: Rodopi, 2006, s. 255–287. ISBN 978-90-420-2014-6.
- REDDY, Maureen T. 2002. *Traces, Codes and Clues: Reading in Crime Fiction*. New Brunswick: Rutgers University Press, 2002. 214 s. ISBN 978-0-813-53202-8.
- REDDY, Maureen T. 2010. Race and American Crime Fiction. In: ROSS NICKERSON, Catherine (ed.). *The Cambridge Companion to American Crime Fiction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 135–147. ISBN 978-0-521-13606-8.
- ROSS NICKERSON, Catherine (ed.). 2010. *The Cambridge Companion to American Crime Fiction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 190 s. ISBN 978-0-521-13606-8.
- SCAGGS, John. 2005. *Crime Fiction*. London: Routledge, 2005. 172 s. ISBN 978-0-415-31824-2.
- SOLLORS, Werner. 1990. Ethnicity. In: LENTRICCHIA, Frank – MLAUGHLIN, Thomas (eds.). *Critical Terms for Literary Study*. Chicago: Chicago University Press, 1990. 378 s. ISBN 978-0-226-47202-7.
- STABENOW, Dana. 1992. *A Cold Day for Murder*. New York: Berkley Prime Crime, 1992. 200 s. ISBN 978-0-425-13301-9.
- STABENOW, Dana. 2013 [1994]. *A Cold Blooded Business*. London: Head of Zeus, 2013. 234 s. ISBN 978-1908-80044-2.
- STABENOW, Dana. 2013 [1993]. *Dead in the Water*. London: Head of Zeus, 2013. 198 s. ISBN 978-1908-80041-1.
- WESLEY, Marilyn C. 2001. Power and Knowledge in Walter Mosley's Devil in a Blue Dress. *African American Review*, 2001, roč. 35, č. 1, s. 103–116. ISSN 1062-4783.
- WOODS, Paula L. (ed.). 1995. *Spooks, Spies, and Private Eyes*. Doubleday, 1995. 350 s. ISBN 978-0-385-47827-4.

Poznámka autorky

Článek je výsledkem badatelské činnosti podpořené Grantovou agenturou České republiky v rámci projektu GA ČR 19-02634S, panelu P406.

.....

Doc. Mgr. Šárka Bubíková, Ph.D.
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Fakulta filozofická Univerzity Pardubice
Studentská 84
532 10 Pardubice
Česká republika
sarka.bubikova@upce.cz